ilmiy-amaliy jurnal · ISSN 3093-8694

UDK 37.015.3:17.022.1

Ortiqov Umidjon Doniyorovich,
Xalqaro innovatsion universitet rektori, qishloq xo‘jaligi fanlari nomzodi, dotsent

KASBIY IDENTIKLIK VA PEDAGOGIK MA’NAVIYATNING O‘ZARO ALOQASI

Annotatsiya. Mazkur maqolada pedagogning kasbiy identikligi va pedagogik ma’naviyati o‘rtasidagi o‘zaro aloqadorlikning ijtimoiy-psixologik va pedagogik asoslari tahlil qilingan. Kasbiy identiklikning mazmuni, tarkibiy komponentlari, shakllanish bosqichlari hamda pedagogik ma’naviyat bilan o‘zaro ta’sir mexanizmlari yoritilgan. Shuningdek, pedagogning kasbiy “Men” konsepsiyasi, kasbiy qadriyatlari, refleksiv faoliyati, axloqiy mas’uliyati va professional rivojlanishining pedagogik faoliyat samaradorligidagi o‘rni ochib berilgan. Tadqiqotda nazariy tahlil, qiyosiy tahlil, tizimlashtirish, umumlashtirish va modellashtirish metodlaridan foydalanilgan. Tahlillar asosida bo‘lajak pedagoglarda kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyatni rivojlantirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: kasbiy identiklik, pedagogik ma’naviyat, kasbiy “Men”, pedagogik etika, kasbiy qadriyatlar, refleksiya, pedagogik mas’uliyat, kasbiy kompetentlik, o‘qituvchi shaxsi, professional rivojlanish, axloqiy kompetentlik.

ВЗАИМОСВЯЗЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ И ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ НРАВСТВЕННОСТИ

Аннотация. В статье анализируются социально-психологические и педагогические основы взаимосвязи профессиональной идентичности педагога и педагогической нравственности. Раскрываются содержание профессиональной идентичности, её структурные компоненты, этапы формирования и механизмы взаимодействия с педагогической нравственностью. Особое внимание уделяется профессиональной Я-концепции педагога, профессиональным ценностям, рефлексивной деятельности, нравственной ответственности и их роли в повышении эффективности педагогической деятельности. В исследовании использованы методы теоретического и сравнительного анализа, систематизации, обобщения и моделирования. На основе проведённого анализа разработаны научно-практические рекомендации по развитию профессиональной идентичности и педагогической нравственности у будущих педагогов.

Ключевые слова: профессиональная идентичность, педагогическая нравственность, профессиональное «Я», педагогическая этика, профессиональные ценности, рефлексия, педагогическая ответственность, профессиональная компетентность, личность учителя, профессиональное развитие, нравственная компетентность.

THE RELATIONSHIP BETWEEN PROFESSIONAL IDENTITY AND PEDAGOGICAL MORALITY

Abstract. This article examines the socio-psychological and pedagogical foundations of the relationship between teachers' professional identity and pedagogical morality. It explores the concept of professional identity, its structural components, stages of development, and mechanisms of interaction with pedagogical morality. Particular attention is paid to teachers' professional self-concept, professional values, reflective practice, moral responsibility, and their role in improving the effectiveness of teaching. The study employs theoretical and comparative analysis, systematization, generalization, and conceptual modeling. Based on the analysis, scientific and practical recommendations are proposed for developing professional identity and pedagogical morality among future teachers.

Keywords: professional identity, pedagogical morality, professional self-concept, pedagogical ethics, professional values, reflection, professional responsibility, professional competence, teacher personality, professional development, moral competence.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimida pedagogga qo‘yilayotgan talablar tobora murakkablashib, uning kasbiy faoliyati mazmuni nafaqat bilim berish, balki o‘quvchi shaxsini har tomonlama rivojlantirish, ma'naviy-axloqiy tarbiya berish va sog‘lom ijtimoiy-psixologik muhitni shakllantirish vazifalari bilan ham boyib bormoqda. Bugungi pedagogdan o‘z fanini chuqur bilish, ta'lim jarayonini metodik jihatdan to‘g‘ri tashkil etish, o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish bilan bir qatorda, adolatli qaror qabul qilish, insonparvarlik tamoyillariga amal qilish, kasbiy mas'uliyatni his etish va o‘z faoliyatini muntazam takomillashtirish talab etiladi.

Shu nuqtayi nazardan, pedagogning kasbiy tayyorgarligini faqat nazariy bilimlari va amaliy ko‘nikmalari asosida baholash yetarli emas. Uning o‘zini pedagog sifatida anglashi, kasbiy faoliyatiga munosabati, kasbiy qadriyatlarni qabul qilishi va axloqiy tamoyillarga amal qilishi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur jihatlar kasbiy identiklik va pedagogik ma'naviyat tushunchalarining o‘zaro aloqadorligini o‘rganish zaruratini yuzaga keltiradi.

Kasbiy identiklik pedagogning o‘zini muayyan kasb vakili sifatida anglashi, professional rolini qabul qilishi, kasbiy maqsadlarini belgilashi va o‘z faoliyatiga nisbatan barqaror qarashlarni shakllantirishini ifodalaydi. Pedagogik ma'naviyat esa o‘qituvchining kasbiy faoliyatida namoyon bo‘ladigan insonparvarlik, adolat, halollik, vijdonlilik, mas'uliyat, pedagogik odob va kasbiy burch kabi axloqiy qadriyatlar majmuasini qamrab oladi.

Mazkur ikki tushuncha bir-birini to‘ldiruvchi xususiyatga ega. Kasbiy identiklik pedagogning o‘z kasbiy rolini anglashi va unga munosabatini belgilasa, pedagogik ma'naviyat ushbu munosabatning axloqiy mazmunini shakllantiradi. Shu sababli pedagogning professional sifatida kamol topishi kasbiy identiklik va ma'naviy-axloqiy qadriyatlarning uyg‘un rivojlanishi bilan chambarchas bog‘liqdir.

Pedagogik faoliyatning o‘ziga xosligi shundaki, uning natijalari nafaqat o‘quvchilarning bilim darajasida, balki ularning o‘ziga bo‘lgan ishonchi, ijtimoiy

munosabatlari, qadriyatlari va shaxsiy rivojlanishida ham namoyon bo‘ladi. Masalan, o‘qituvchining o‘quvchini baholashdagi xolisligi, nizoli vaziyatlarda hurmatni saqlashi, xatolarni tan olishi va o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olishi uning kasbiy identikligi hamda pedagogik ma’naviyatining amaliy ifodasi hisoblanadi.

Shu bois kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyatning o‘zaro aloqasini o‘rganish bo‘lajak pedagoglarni tayyorlash, yosh mutaxassislarning kasbiy moslashuvini qo‘llab-quvvatlash va pedagoglarning uzluksiz professional rivojlanishini ta’minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur maqolaning maqsadi kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyatning nazariy mazmunini tahlil qilish, ularning o‘zaro ta’sir mexanizmlarini aniqlashtirish hamda bo‘lajak pedagoglarda ushbu sifatlarni rivojlantirishga doir ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

MAVZU BO‘YICHA ADABIYOTLAR TAHLILI

Kasbiy identiklik tushunchasi zamonaviy pedagogika va psixologiyada shaxsning kasbiy shakllanishi, o‘zini anglashi va professional faoliyatga munosabatini tushuntiruvchi muhim nazariy kategoriyalardan biri hisoblanadi. Mazkur masala xorijiy tadqiqotchilar tomonidan o‘qituvchining kasbiy o‘zligini anglashi, kasbiy qadriyatlari, tajribasi va professional rivojlanishi bilan bog‘liq holda o‘rganilgan.

D. Beijaard, P. C. Meijer va N. Verloop o‘qituvchining kasbiy identikligi masalasini tahlil qilib, uni pedagogning professional faoliyati davomida shakllanadigan va o‘zgarib boradigan dinamik hodisa sifatida talqin qiladilar. Mualliflarning qarashlariga ko‘ra, o‘qituvchi identikligi uning kasbiy bilimlari, tajribasi, e’tiqodlari va o‘z faoliyatiga doir tasavvurlari bilan chambarchas bog‘liq [1, 107–128]. Ushbu yondashuv kasbiy identiklikni o‘zgarmas xususiyatlar yig‘indisi sifatida emas, balki pedagogik faoliyat davomida rivojlanib boradigan jarayon sifatida o‘rganish imkonini beradi.

C. Day, A. Kington, G. Stobart va P. Sammons o‘qituvchining shaxsiy hamda kasbiy “Men” obrazlari o‘rtasidagi munosabatlarni tadqiq etib, pedagogning professional o‘zligi barqaror va o‘zgaruvchan omillar ta’sirida shakllanishini ko‘rsatadilar [2, 601–616]. Mazkur ilmiy qarashlardan kelib chiqib, pedagogning kasbiy identikligi uning shaxsiy tajribasi, ta’lim muhiti, hamkasblar bilan munosabatlari va kasbiy faoliyatdagi muvaffaqiyatlari bilan bog‘liq holda rivojlanishini ta’kidlash mumkin.

G. Kelchtermans o‘qituvchining kasbiy o‘zligini anglashida o‘z-o‘zini tushunish, kasbiy zaifliklarni tan olish va refleksiyaning ahamiyatiga alohida e’tibor qaratadi [3, 257–272]. Uning yondashuvi pedagogning o‘z faoliyatini tahlil qilishi, kasbiy qarorlarini qayta ko‘rib chiqishi va o‘z xatolaridan xulosa chiqarishi professional rivojlanishning muhim shartlaridan ekanligini ko‘rsatadi. Bu jihatlar

pedagogik ma’naviyatning kamtarlik, vijdonlilik, mas’uliyat va o‘zini takomillashtirish kabi tarkibiy qismlari bilan bevosita bog‘liqdir.

J. Sachs o‘qituvchining kasbiy identikligini shakllantirishda ijtimoiy va institutsional muhit, kasbiy qadriyatlar hamda turli pedagogik qarashlarning o‘rnini tahlil qiladi [4, 149–161]. Tadqiqotchi yondashuvi pedagogning professional o‘zligi faqat individual xususiyatlar bilan belgilanmasligini, balki ta’lim tashkilotidagi munosabatlar, kasbiy me’yorlar va jamiyatning o‘qituvchilik kasbiga bo‘lgan munosabati ta’sirida ham shakllanishini anglashga yordam beradi.

A. Hargreaves va M. Fullan pedagogning kasbiy kapitali tushunchasini ishlab chiqib, kasbiy bilim, tajriba, hamkorlik va professional munosabatlarning o‘zaro aloqadorligini asoslaydilar [5]. Ushbu yondashuvga ko‘ra, pedagogning yuqori kasbiy rivojlanishi faqat individual mahorat bilan cheklanmaydi. U hamkasblar bilan tajriba almashish, jamoaviy mas’uliyatni his qilish va ta’lim sifatini yaxshilashga qaratilgan hamkorlik faoliyatida ham namoyon bo‘ladi.

Kasbiy identiklikning rivojlanishida refleksiv yondashuv ham muhim o‘rin tutadi. D. A. Schön mutaxassisning real faoliyat jarayonida fikrlashi, vaziyatlarni tahlil qilishi va o‘z amaliyotini qayta ko‘rib chiqishini refleksiv amaliyot tushunchasi orqali izohlaydi [6]. Mazkur yondashuv pedagogning kasbiy faoliyatini faqat tayyor qoidalarni qo‘llash jarayoni sifatida emas, balki doimiy tahlil, o‘rganish va takomillashtirishni talab etuvchi faoliyat sifatida ko‘rib chiqish imkonini beradi.

P. J. Palmer esa o‘qituvchilik kasbida pedagogning ichki dunyosi, kasbiy e’tiqodlari va shaxsiy qadriyatlarining ahamiyatini yoritadi [7]. Uning qarashlari pedagogning kasbiy mahorati bilan shaxsiy-axloqiy pozitsiyasi o‘rtasidagi aloqani tushunishda muhim nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, kasbiy identiklik asosan pedagogning kasbiy o‘zligini anglashi, professional rolini qabul qilishi va o‘z faoliyatiga munosabati bilan tavsiflanadi. Pedagogik ma’naviyat esa ushbu identiklikning axloqiy yo‘nalishini belgilovchi qadriyatlar tizimi sifatida namoyon bo‘ladi. Shu bilan birga, mazkur tushunchalarning o‘zaro aloqasi pedagogning kasbiy qarorlarida, o‘quvchilar bilan munosabatlarida va o‘z faoliyatini takomillashtirishga bo‘lgan munosabatida yaqqol ko‘rinadi.

Demak, kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyatni o‘zaro bog‘liq holda o‘rganish pedagog shaxsining professional shakllanish mexanizmlarini chuqurroq anglash, kasbiy tayyorgarlik mazmunini takomillashtirish va pedagogik faoliyatning axloqiy asoslarini mustahkamlash imkonini beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotning metodologik asosini kompetensiyaviy, aksiologik, tizimli, shaxsga yo‘naltirilgan va refleksiv yondashuvlar tashkil etadi. Mazkur yondashuvlar kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyatning mazmunini, tarkibiy

xususiyatlarini hamda o‘zaro ta’sir mexanizmlarini kompleks ravishda o‘rganishga imkon beradi.

Aksiologik yondashuv pedagogning kasbiy faoliyatida qadriyatlar, axloqiy me’yorlar, insonparvarlik va adolat tamoyillarining o‘rnini aniqlashga xizmat qiladi. Ushbu yondashuv asosida kasbiy identiklikning mazmuni pedagogning o‘z kasbiga munosabati bilangina emas, balki uning kasbiy faoliyatda qaysi qadriyatlarga tayanishi bilan ham belgilanadi.

Kompetensiyaviy yondashuv kasbiy bilimlar, amaliy ko‘nikmalar, kasbiy munosabatlar va axloqiy sifatlarning o‘zaro uyg‘unligini tahlil qilish imkonini beradi. Bunda pedagogning kasbiy yetukligi uning nazariy bilimlari bilan bir qatorda, ushbu bilimlarni real pedagogik vaziyatlarda qo‘llashi, mustaqil qaror qabul qilishi va kasbiy mas’uliyatni namoyon etishi orqali baholanadi.

Tizimli yondashuv kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyatning alohida komponentlari o‘rtasidagi bog‘liqliklarni aniqlashga qaratiladi. Shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv pedagogning individual xususiyatlari, kasbiy ehtiyojlari, qadriyatlari va rivojlanish imkoniyatlarini hisobga olishni nazarda tutadi. Refleksiv yondashuv esa pedagogning o‘z faoliyatini tahlil qilish, xatolarini anglash va kasbiy tajribasini takomillashtirish mexanizmlarini o‘rganishga xizmat qiladi.

Tadqiqot doirasida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, qiyosiy tahlil, tizimlashtirish, umumlashtirish va nazariy modellashtirish metodlaridan foydalanildi. Mazkur metodlar yordamida kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyatga oid ilmiy qarashlar umumlashtirildi, ularning o‘zaro aloqadorligi konseptual jihatdan asoslandi hamda bo‘lajak pedagoglarda ushbu sifatlarni rivojlantirishning pedagogik shartlari belgilandi.

NATIJALAR

Kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyatning o‘zaro aloqadorligini nazariy jihatdan tahlil qilish natijasida ular pedagog shaxsining kasbiy shakllanishini ta’minlovchi, bir-birini to‘ldiruvchi ikki muhim tizim ekanligi aniqlandi. Kasbiy identiklik pedagogning o‘zini mutaxassis sifatida anglashi, kasbiy rolini qabul qilishi va professional maqsadlarini belgilashida namoyon bo‘lsa, pedagogik ma’naviyat uning faoliyatini yo‘naltiruvchi axloqiy qadriyatlar va me’yorlar majmuasini ifodalaydi.

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyatning o‘zaro aloqasi quyidagi asosiy jihatlarda namoyon bo‘ladi:

Birinchidan, kasbiy identiklik pedagogning kasbiy “Men” konsepsiyasini shakllantiradi. Bunda o‘qituvchi o‘zining kasbiy vazifalari, imkoniyatlari, mas’uliyati va rivojlanish istiqbollarini anglaydi. Kasbiy o‘zlikni anglash pedagogning mustaqil qaror qabul qilishi, o‘z faoliyatini tahlil qilishi va professional maqsadlarini belgilashiga zamin yaratadi.

Ikkinchidan, pedagogik ma’naviyat kasbiy identiklikning axloqiy yo‘nalishini belgilaydi. Insonparvarlik, adolat, halollik, vijdonlilik, mas’uliyat va hurmat kabi

qadriyatlar pedagogning kasbiy qarorlarida, o‘quvchilar bilan munosabatlarida hamda ta’lim jarayonini tashkil etishida namoyon bo‘ladi. Shu sababli kasbiy identiklikning rivojlanishi ma’naviy-axloqiy qadriyatlar bilan uyg‘unlashganda pedagogik faoliyatning ijtimoiy mas’uliyati ortadi.

Uchinchidan, refleksiya kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyatni birlashtiruvchi muhim mexanizm sifatida belgilandi. O‘z faoliyatini tahlil qilish, xatolarni tan olish, pedagogik qarorlarning oqibatlarini baholash va o‘z ustida ishlash pedagogning kasbiy o‘sishiga yordam beradi. Refleksiv faoliyat orqali pedagog o‘zining professional qarashlarini qayta ko‘rib chiqadi va kasbiy qadriyatlarini mustahkamlaydi.

To‘rtinchidan, kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyat o‘rtasidagi munosabat ikki tomonlama xususiyatga ega ekanligi asoslandi. Kasbiy identiklik pedagogning qadriyatlarga asoslangan faoliyat yuritishiga yordam bersa, real pedagogik tajriba, axloqiy muammolar va kasbiy munosabatlar uning professional o‘zligini qayta shakllantiradi.

Beshinchidan, bo‘lajak pedagoglarda mazkur sifatlarni rivojlantirishning muhim pedagogik shartlari aniqlandi. Jumladan, kasbiy-axloqiy vaziyatlarni tahlil qilish, keys-metodlardan foydalanish, refleksiv kundalik va professional portfolio yuritish, mentorlikni tashkil etish hamda pedagogik amaliyotni maqsadli yo‘lga qo‘yish kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyatning rivojlanishiga ko‘maklashuvchi vositalar sifatida belgilandi.

Oltinchidan, zamonaviy ta’lim sharoitida pedagogik ma’naviyatni rivojlantirish raqamli axborot madaniyati, kasbiy etika va sun’iy intellekt vositalaridan mas’uliyatli foydalanish tamoyillari bilan ham bog‘liq ekanligi aniqlandi. Bu pedagogning an’anaviy kasbiy qadriyatlarni zamonaviy ta’lim muhitida qo‘llash imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shunday qilib, nazariy tahlil natijalari kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyatni pedagogning kasbiy yetukligini belgilovchi o‘zaro bog‘liq tarkibiy qismlar sifatida qarash mumkinligini ko‘rsatdi.

MUHOKAMA

Kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyat o‘rtasidagi munosabatni tahlil qilishda, avvalo, kasbiy identiklikning dinamik xususiyatga ega ekanligini hisobga olish lozim. Beijaard, Meijer va Verloop (2004) o‘qituvchining professional identikligini kasbiy tajriba, bilimlar, e’tiqodlar va qarashlar ta’sirida shakllanib boradigan jarayon sifatida izohlaydi. Ushbu yondashuv pedagogning kasbiy o‘zligini tayyor va o‘zgarmas holat sifatida emas, balki uzluksiz rivojlanadigan hodisa sifatida o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi.

Day va Gu (2010) tadqiqotlarida ham pedagogning professional rivojlanishi shaxsiy tajriba, kasbiy munosabatlar va ta’lim muhiti bilan bog‘liq holda yoritiladi. Bu qarashlar kasbiy identiklikning shakllanishida faqat nazariy tayyorgarlik emas,

balki pedagogik amaliyot, hamkasblar bilan hamkorlik va kasbiy muammolarni mustaqil hal etish tajribasi ham muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Kelchtermans (2009) tomonidan ilgari surilgan professional o‘zlikni anglash va refleksiya haqidagi qarashlar kasbiy identiklik hamda pedagogik ma’naviyat o‘rtasidagi aloqani chuqurroq tushunishga yordam beradi. Pedagog o‘z faoliyatini tahlil qilganida nafaqat qanday usullardan foydalanayotganini, balki nima sababdan muayyan qarorlarni qabul qilayotganini va bu qarorlar o‘quvchilarga qanday ta’sir ko‘rsatishini ham anglaydi. Natijada refleksiya kasbiy bilimlarni axloqiy mas’uliyat bilan uyg‘unlashtiruvchi vositaga aylanadi.

Pedagogik ma’naviyatning ahamiyati, ayniqsa, o‘quvchilar bilan ishlash jarayonida yaqqol namoyon bo‘ladi. Masalan, baholash jarayonida pedagogning kasbiy identikligi uning o‘zini adolatli va mas’uliyatli mutaxassis sifatida anglashi bilan bog‘liq bo‘lsa, pedagogik ma’naviyat baholashning xolislik, shaffoflik va o‘quvchi shaxsiga hurmat tamoyillari asosida amalga oshirilishini taqozo etadi. Demak, kasbiy identiklik pedagogning o‘z rolini anglashini ta’minlasa, pedagogik ma’naviyat ushbu rolning axloqiy mazmunini belgilaydi.

Bunda kasbiy identiklikning o‘zi yuqori darajadagi ma’naviy-axloqiy xulq-atvorni kafolatlamasligini ham e’tiborga olish kerak. Pedagog o‘z kasbini chuqur anglashi va yuqori metodik mahoratga ega bo‘lishi mumkin, biroq ayrim vaziyatlarda xolislik yoki insonparvarlik tamoyillariga to‘liq amal qilmasligi ehtimoli mavjud. Shu sababli kasbiy tayyorgarlik jarayonida kasbiy bilim va ko‘nikmalarni rivojlantirish bilan bir qatorda axloqiy qaror qabul qilish, o‘quvchilar huquqlarini hurmat qilish va kasbiy burchni anglashga ham alohida e’tibor qaratish zarur.

Kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyatning o‘zaro ta’siri pedagogning kasbiy tajribasi ortishi bilan yanada murakkablashadi. Faoliyatining dastlabki bosqichida o‘qituvchi samarali ta’limni, asosan, darsni rejalashtirish va bilimlarni yetkazish bilan bog‘lashi mumkin. Tajriba ortishi natijasida esa o‘quvchini tinglash, uning individual ehtiyojlarini hisobga olish, mustaqil fikrlashini qo‘llab-quvvatlash va ishonchli pedagogik muhit yaratish ham muhimligini anglaydi. Bu jarayon pedagogning kasbiy qarashlari va ma’naviy qadriyatlari o‘zaro boyib borishini ifodalaydi.

Shuningdek, Palmer (1998) pedagoglik faoliyatida o‘qituvchining ichki dunyosi, e’tiqodlari va shaxsiy qarashlari muhim o‘rin tutishini ta’kidlaydi. Mazkur yondashuv pedagogning kasbiy faoliyatini faqat tashqi metodik talablar bilan izohlash yetarli emasligini ko‘rsatadi. O‘qituvchining o‘z kasbiga munosabati, insonlarga bo‘lgan hurmati va kasbiy maqsadlari uning pedagogik faoliyatidagi qarorlariga ta’sir ko‘rsatadi.

Bo‘lajak pedagoglarda kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyatni rivojlantirish masalasida nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan uyg‘unlashtirish muhimdir. Kasbiy-axloqiy keyslar, refleksiv kundaliklar, mentorlik va pedagogik amaliyot talabalarga murakkab vaziyatlarni tahlil qilish, o‘z qarorlarini asoslash va

kasbiy mas’uliyatni anglash imkonini beradi. Biroq mazkur vositalarning samaradorligi ularning muntazamligi, mazmuni va qayta aloqa sifati bilan bog‘liq. Shuning uchun ularni ta’lim dasturlariga tizimli ravishda kiritish maqsadga muvofiq.

Tadqiqotning muhim jihati shundaki, unda kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyat o‘rtasidagi bog‘liqlik nazariy tahlil asosida yoritildi. Shu bilan birga, mazkur bog‘liqlikning darajasi va pedagogik faoliyat natijalariga ta’sirini aniq belgilash uchun empirik tadqiqotlar zarur. Kelgusida bo‘lajak pedagoglar va amaliyotchi o‘qituvchilar ishtirokida so‘rovnomalar, kuzatuvlar, intervyular va refleksiv tahlil usullaridan foydalanish ushbu masalaning amaliy jihatlarini yanada chuqurroq o‘rganish imkonini beradi.

XULOSA

Kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyat pedagog shaxsining professional shakllanishi, kasbiy faoliyat samaradorligi va ijtimoiy mas’uliyatini belgilovchi o‘zaro bog‘liq hodisalardir. Kasbiy identiklik pedagogning o‘z kasbiy rolini anglashiga, professional maqsadlarini belgilashiga va kasbiy hamjamiyat bilan aloqalarini rivojlantirishiga xizmat qilsa, pedagogik ma’naviyat uning faoliyatini insonparvarlik, adolat, halollik, vijdonlilik va mas’uliyat tamoyillari asosida yo‘naltiradi.

Nazariy tahlil natijalari kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyat o‘rtasidagi munosabatning ikki tomonlama xususiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi. Kasbiy o‘zlikni anglash pedagogning kasbiy qadriyatlariga amal qilishiga ko‘maklashadi, pedagogik tajriba va axloqiy refleksiya esa uning professional qarashlarini takomillashtiradi. Shu sababli mazkur tushunchalarni bir-biridan ajratilgan holda emas, balki yagona kasbiy rivojlanish tizimining o‘zaro to‘ldiruvchi tarkibiy qismlari sifatida o‘rganish lozim.

Bo‘lajak pedagoglarni tayyorlash jarayonida kasbiy identiklik va pedagogik ma’naviyatni rivojlantirishga yo‘naltirilgan amaliy mashg‘ulotlar, kasbiy-axloqiy vaziyatlarni tahlil qilish, refleksiv kundalik yuritish, mentorlik va pedagogik amaliyot imkoniyatlaridan samarali foydalanish zarur. Shuningdek, zamonaviy raqamli muhitda kasbiy etika va sun’iy intellektdan mas’uliyatli foydalanish masalalarini ham pedagogik tayyorgarlik tarkibiga kiritish muhimdir.

Umuman olganda, kasbiy identiklik pedagogning o‘zini kim sifatida anglashi bilan bog‘liq bo‘lsa, pedagogik ma’naviyat uning qanday qadriyatlarga tayanib faoliyat yuritishini belgilaydi. Ularning uyg‘unligi bilimli, kompetent, axloqiy mas’uliyatni his qiladigan va o‘z kasbiy faoliyatini uzluksiz takomillashtirishga intiladigan pedagog shaxsini shakllantirishning muhim shartidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Beijaard, D., Meijer, P. C., & Verloop, N. (2004). Reconsidering research on teachers’ professional identity. Teaching and Teacher Education, 20(2), 107–128.

2. Day, C., Kington, A., Stobart, G., & Sammons, P. (2006). The personal and professional selves of teachers: Stable and unstable identities. British Educational Research Journal, 32(4), 601–616.

3. Kelchtermans, G. (2009). Who I am in how I teach is the message: Self-understanding, vulnerability and reflection. Teachers and Teaching: Theory and Practice, 15(2), 257–272.

4. Sachs, J. (2001). Teacher professional identity: Competing discourses, competing outcomes. Journal of Education Policy, 16(2), 149–161.

5. Hargreaves, A., & Fullan, M. (2012). Professional Capital: Transforming Teaching in Every School. New York: Teachers College Press.

6. Schön, D. A. (1983). The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. New York: Basic Books.

7. Palmer, P. J. (1998). The Courage to Teach: Exploring the Inner Landscape of a Teacher's Life. San Francisco: Jossey-Bass.

8. Day, C., & Gu, Q. (2010). The New Lives of Teachers. London: Routledge.

9. OECD. (2021). Teachers' Professional Learning: International Trends, Evidence and Policy Implications. Paris: OECD Publishing.

10. UNESCO. (2021). Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education. Paris: UNESCO.